

שמחה ובטחון*

מעשה בר"א שהיה יושב ודורש כל היום כולו בהלכה יו"ט וכו', בשעת פטירתן אמר להם 'לכו אכלו משמנים ושתו ממתקים ושלחו מנות לאין נכון לו, כי קדוש היום לאדוננו ואל תעצבו כי חדות ה' היא מעוזכם' (נחמי' ח). מאי 'כי חדות ה' היא מעוזכם?' א"ר יוחנן משום ר"א ב"ר שמעון אמר להם הקב"ה לישראל, בני! לוו עלי וקדשו קדושת היום והאמינו בי ואני פורע.

[ביצה טו:]

מאמר חז"ל זה מלמדנו כי אחד מהיסודות הגדולים בעבודת ה' היא השמחה, וכדברי המסילת ישרים (פי"ט): "אחד מענפיה של אהבת ה' היא השמחה, והוא מה שדוד מזהיר ואומר: 'עבדו את ה' בשמחה באו לפניו ברננה' (תהלים ק').". המס"י מדבר בשמחה בכל עת ובכל שעה ובכל המסיבות שהאדם נמצא בהם; תמיד חייב האדם להיות שש ושמה בתור עובד ה', ושום גורמים חיצוניים, ואף יסורים וסבל, אינם צריכים לקפח את הרגשת השמחה של המאמין ישר הלב וירא ה' האמת, הרגשת התורה והשמחה שזכה להכיר את קונו ויוצרו. בכל רגע ורגע ובכל נשימה ונשימה שלו צריך האדם לדעת ולהרגיש את חסדי ה' כי לא תמנו, ואף אם מיוסר הוא ביסורים קשים ומרים עליו להתאמץ לפקוח את עיניו ולראות את חסד ה'. כי גם מסירת הנפש על קידוש השם בשעת חרום וסכנה היא עבודת ה', ואין עבודת ה' אלא מתוך שמחה, וגם שעה זו כלולה ב'עבדו את ה' בשמחה'. ואם בכל ימי חיינו נצטוונו לעבוד את ה' בשמחה כל שכן בחג הסוכות שאז נצטוונו במיוחד לשמוח, כמו שכתוב "ושמחתם לפני ה' אלקיכם", "ושמחת בחגך, והיית אך שמח", והיא מצוה מיוחדת לשמוח בימים אלה יותר מתמיד (ראה מאמרנו שמחת החג, סוכה כ"ז) וזה בכדי להרגיל את האדם בשמחה שירגיש תמיד את חסד ה' וטובו כל הימים.

אולם מלבד זאת הורו לנו חז"ל באמרם 'אין שמחה אלא בבשר ויין' שבכחו של האדם להפוך ענינים גשמיים ביותר, כמו בשר ויין, לדברים רוחניים גבוהים ונעלים. וראוי לנו שנשים לב לכך שמצוה זו של שמחת החג ע"י דברים גשמיים נאמרה בלשון יחיד, "ושמחת בחגך", היינו: לכל אחד ואחד מישראל, וזה אות וסימן שכל אדם מישראל מסוגל לשמוח שמחה אמיתית ולעלות לדרגה הגבוהה ביותר בעבודת ה', הן מצד השמחה עצמה, כי השמחה בטרתה נובעת רק ממעיני אהבת ה' האמתית, והן כאמצעי לעליה לגבהים רוחניים נוספים לאין גבול ותכלית. זאת ועוד: דברי ר"א נאמרו לתלמידיו בחג הסוכות 'זמן שמחתנו, אחרי שדרש לפני תלמידיו בהלכות יום טוב, והוא מביא את הפסוק "לכו אכלו משמנים וכו'" כי חדות ה' היא מעוזכם, אבל דברים אלו נאמרו ע"י עזרא הסופר לפני כל ישראל בראש השנה, יום הדין לכל באי עולם, יום גנוחי גנח וילולי יליל, כמובא בנחמי' שהעם בכו מאד בראש השנה, ורש"י מפרש שם, מפני שלא קיימו את התורה כראוי, ואמר להם עזרא הסופר את הדברים האלה 'לכו אכלו משמנים ושתו ממתקים וכו' כי קדוש היום לאדוננו ואל תעצבו כי חדות ה' היא מעוזכם'.

כי הקדושה והחדוה, יראת הרוממות והשמחה כרוכות הן ומעירות יחד ואין להפריד ביניהן. כי כל השואף והחותר לקדושה עליונה ואין עוז החדוה והשמחה בלבו סימן הוא שעודנו רחוק ממקומו של עולם; ועד היכן מגיעה חובת החדוה והשמחה שעלינו להרגיש בקרבנו ולהראות בגלוי לעין כל את שמחתנו ואשרנו במלכו של עולם, המלך הקדוש, המלך המשפט, עד ששמחה זו צריכה לשמש דוגמה וסמל לשמחת החג שכל עיקר צורתו השמחה 'ושמחת בחגך'; כי הכל הולך למקום אחד והכל נובע ממקור אחד, שהוא אהבת ה' והכרה אמיתית בהנהגת ה' עם האדם בכל התנאים ובכל הזמנים, וכשהאדם מראה את אמונתו ובטחוננו בה, ומקיים את ה'לוו עלי וקדשו קדושת היום והאמינו בי ואני פורע', מקיים הוא בזה במעשה את אהבתו את ה' והוא שמח שמחה רבה ואמתית אף במצבו הדחוק, מפני שהוא שם מבטחו בה' שיתן לו הוצאות יו"ט ושמחת החג ואז הוא מוכן ומוכשר לאושר תמידי ונצחי בזה ובבא.

ובודאי ה' הטוב פורע מה שלוה על חשבוננו, וכמו שאמרו חז"ל "כל מזונותיו של אדם קצובין לו מראש השנה חוץ מהוצאות שבתות והוצאות ימים טובים והוצאות חנוך בניו לת"ת, שאם פוחת פחותין לו ואם הוסיף מוסיפין לו" (ביצה טז); ובתוספות: "וכולהו מקרא דאכלו משמנים נפקא, דגבי יו"ט כתיב 'חדוה' וחדוה היא תורה, דכתיב 'פיקודי ה' ישרים משמחי לב', וכתוב 'היא מעוזכם', היא תעמיד לשלם הקפותיכם והלואותיכם

בשביל ה', "עכ"ל. ונראה מזה שעל ענינים אלה מבטיחה לנו התורה שימלא ה' מחסורו כפי הוצאותיו, אף מבלי שהאדם יעורר בעצמו את הבטחון כי מובטח ועומד הוא. דהנה ידוע הכלל במדת הבטחון שבמדה שהאדם בוטח בה' בכל עניניו באמת ובתמים באותה מדה נעשה רצונו, ככתוב "ה' צלך", היינו: שהקב"ה ממלא את רצונו עד כמה שהוא בוטח בו, כדוגמת הצל שלפי תנועותיו של האדם כך מראה הצל, וזה יסוד גדול בסגולת הבטחון בה'.

ושלמה המלך אמר "בטח אל ה' בכל לבבך ואל בינתך אל תשען" (משלי ג'). הורה בזה כי על האדם לשים מבטחו בה' 'בכל לבבו', כלומר, בטחון גמור, ואל ישען אל בינתו לומר שע"י שכלו ותבונתו יוכל להשיג בהשתדלות את מה שהוא צריך אלא יבטח בה', כי אף שהאדם צריך לכלכל מעשיו בחכמה ולא לסמוך על הנס, בכל זאת אין לו להשען על תבונתו בלבד ולחשוב כי חכמתו תעזור לו ותעמוד לו להשיג מה שירצה, רק יבטח בה' שהוא יכוון את מחשבתו ויוציא לפועל את חפצו. וזה מוכח מלשון הכתוב "בטח אל ה'", ולא "בטח בה'", כמו שאנו מוצאים בכל מקום כי הוא מדבר על שעת הפעולה כשצריך לו הדבר, שיחד עם פעולותיו יפנה את מחשבתו ובטחונו אל ה' שיעזור לו בהשתדלותו, כי אם יבטח בה' בלעדי פעולה והשתדלות מצדו לא תיעשה בקשתו, ולכן אמר "בטח אל ה'", וכמו שאמר שלמה "חרדת אדם יתן מוקש ובוטח בה' ישגב" (משלי כ"ט), ר"ל: כי חרדת האדם מורה על מיעוט בטחון בה', ודבר זה עצמו ישמש לו מוקש ובוטח בה' ישוגב ובזכות סגולה זו עצמה שהוא יתפלל ויבטח בה' בטחון אמיתי בלב ונפש יזכה שבקשתו תיעשה. (ועי' בספר "נתיבות עולם").

ואחר שביארנו ענין הבטחון האמתי שהוא בגדר שהאדם יהיה 'איש תפלה', כמו שאמר דוד המלך "ואני תפלה", היינו לא שהוא מתפלל אלא הוא עצמו הנהו תפלה, כי הוא דבוק בה' מכל וכל, ואז האדם מתעלה למדרגה העליונה ביותר, נוכל לומר דבר חידוש כי לפי זה גם עניני הרשות של האדם נחשבו לו כעניני תורה, שעליהם נאמר "אם הוסיף מוסיפין לו", כי אחרי שהאדם נתעלה בעניניו הפרטיים עד שהגיע לרום האצילות בבטחונו הגמור בה', אז בודאי שגם עניני הרשות שלו הם באופן רוחני זך ונקי ונחשבים כעניני תורה ורוחניות, וממילא יינתנו לו מחוץ למזונותיו הקצובים לו מראש השנה.

[*] מאמר זה נדפס בספרו המאור שבתורה (ח"ב שנת תש"ך, עמ' רל"ד-רל"ו).